

עליה דלחי זה מואתמול, לפי שהיה שם לחי אחר, שעליו סמכו, ונפל הלחי ההוא בשבת — כולי עלמא לא פליגי שהלחי שנשאר, שלא סמכו עליו, דלא הוי לחי!

כי פליגי: היכא דסמכינן עליה מואתמול להתיר את הטלטול מכחו, בתורת לחי.

אבוי אמר: הוי לחי, למרות שלא העמידוהו לשם לחי, דהא סמכינן עליה מואתמול בתורת לחי.

רבא אמר: לא הוי לחי. כי כיון דמעיקרא, כשהעמידוהו, לאו ארעתייה דחכי עבירי, לא לשם כך העמידוהו — לא הוי לחי!

קא סלקא דעתך דבני הישיבה, דכי היכי דפליגי אבוי ורבא בלחי העומד מאליו, כך פליגי נמי במחיצה העומדת מאליה.

ולפיכך, רצו להוכיח ממחיצה ללחי, ואמרו:

תא שמע: העושה סוכתו בין האילנות, ואילנות דפנות לה — כשירה.

הרי שמחיצה העומדת מאליה הוי מחיצה!

ודחינן: הכא במאי עסקינן, שנטען שנטע את האילנות מתחילה לכך, כדי שישמשו דפנות לסוכה.

[דלא אמרינן "רבי יוסי נמוקן עמו", אלא היכא דלא פליגי רבים עליה, ורב רחומי סבר, אפילו במקום רבים ר"ן].

איכא דמתני לה להא דאבוי דאמר: פוק חזי מאי עמא דבר, אהא דתנן:

השותה מים לצמאון [ולא משום שנחנק מאכילת בשר שאין מברך כלל — ברכות דף מה.], אומר לפניו ברכת שהכל נחיה בדברו, ולאחר שתייתו אינו מברך כלום.

רבי טרפון אומר: מברך לפניו בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת. (109)

ואמר ליה רב חנן לאבוי: הלכתא מאי כתנא קמא או כרבי טרפון?

אמר ליה: פוק חזי מאי עמא דבר [וכבר נהגו לברך בתחלה — שהכל, ולבסוף בורא נפשות — רש"י ברכות דף מה. (110)]

איתמר: לחי העומד מאיליו, שלא הוקבע לשם תיקון המבוי, שלא הזמינוהו לכך: א-10

אבוי אמר: הוי לחי להתיר את הטלטול במבוי.

רבא אמר: לא הוי לחי.

ומפרשינן פלוגתייהו: היכא דלא סמכינן

ודאי מתקיימין לולא נברא האדם, והשתא שנברא אפשר שלא יזכה ויעבור עליהן ונמצא מפסיד בבריאתו, וזה צד ההפסד. ואילו מצד מצוות עשה הוא בהיפוך, שאילו לא נברא ודאי לא היו מתקיימין, והשתא שנברא, אפשר שיזכה ויעשה, ונמצא שהוא נשכר בבריאתו, וזה צד השכר.

וזהו שנחלקו בית שמאי ובית הלל: "הללו

108. שתרגום של "וינהג" את הצאן, "ודבר" ית ענא, מאירי.

109. יש שלא גרסו זה כלל, ויש שגרסו "שברא".

110. ופירש מהרש"א: שיש בבריאת האדם צד שכר וצד הפסד, שהרי מצוות לא תעשה היו

ותמהינן: **אי הכי** — פשיטא שהן יכולות לשמש כדפנות?!

ומשנינן: מהו דתימא: ליגזור שלא להשתמש בסוכה הזאת דילמא אתי לאישתמושי באילן, ויעלה ויתלוש ביום טוב — קא משמע לן דלא חיישינן!

תא שמע: בורות מים שברשות הרבים [שמחמת עומקם ורוחבם הם נחשבים לרשות היחיד], מותר למלאות מהם מים אל רשות הרבים באם עשה סביבות הבור ארבעה "דיומדין" [עייין במבוא, ביאור ענין "פסי ביראות"], שהן נראין כשמונה פסים.

דהיינו, שעושה במרחק, מסביבות הבור, ארבע פינות, כמין מרזב [והרמב"ם קורא להם: זויות], שנוטה אמה ממנו לרוח אחת, ואמה שניה לרוח שני. ובכך נעשה המקום שסביבות הבור לרשות היחיד, שמוקפת מחיצות מארבע צידיה, ואז מותר למלא מים מן הבור אל בין הדיומדין.

ואם היה שם באחת הזויות אילן או גדר של אבנים, שגודר אמה כמו פס, לכל צד [רש"י סוכה דף כד ב], או שהיה בפינות **חיצת הקנים** [קנים שהיו נטועים כסדר מחיצה] — נידון אותו דבר **משום דיומד!** [רא' ציור 1]

הרי חזינן שגם דבר שלא הועמד לשם מחיצה חשיב מחיצה!

ודחינן: **הכא נמי במאי עסקינן:** שעשאן מתחילה לכך.

ומקשינן: **אי הכי** — מאי קא משמע לן?

ומשנינן: הא קא משמע לן: דין חיצת הקנים, שהיא מחיצה העשויה קנה קנה, כשיש פחות משלשה טפחים בין קנה לקנה. שהיא מועילה, מדין לבוד, אפילו להחשב כפס של פסי ביראות!

כדבעא מיניה — לקמן דף יט ב — **אביי מרבה**, האם מהני מחיצה העשויה קנה קנה פחות משלשה טפחים לשמש בתורת דיומד של פסי ביראות. וטעם הספק יבואר לקמן במקומו.

ומהך ברייתא איכא למיפשטה! (111)

ומביאה הגמרא ראייה נוספת שמחיצה העומדת מאליה מועילה:

תא שמע: אילן המסיד [המסוכך] על הארץ, ויש בעיקרו של האילן גובה עשרה טפחים, ונופו נוטה עד סמוך לארץ — אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים, מטלטלין תחתיו, כיון שהנוף, הלבוד אל הארץ, חשוב כמחיצה.

הרי, דמהני מחיצה העומדת מאליה!

רבים יותר מהמצוות עשה, ולפיכך "וגמרו, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא" — חידושי אגדות מכות דף כג: בתוך ד"ה תרי"ג, וראה עוד שם.

111. ושם, דף יט ב, שקיל וטרי הגמרא, אי איכא למיפשט מהך ברייתא.

אומרים: נוח לו לאדם שלא נברא" מצד הלאוין שאפשר יהיה נפסד, "יותר משנברא" ויקיים העשין, דיצא שכרו בהפסדו. "והללו אומרים: נוח לו לאדם שנברא" ואפשר יקיים העשין, "יותר משלא נברא" ויקיים הלאוין, ויצא הפסדו בשכרו.

"נמנו" למנין המצוות, שמצוות לא תעשה

ודחינן: **הבא נמי במאי עסקינן: שנטעו**
לאילן מתחילה לכך!

ומקשינן: **אי הכי** — דמיירי שנטעו
מתחילה לכך — מחיצה גמורה היא, ואם
כן, **ליטלטל בכולו** של השטח שמתחת
לאילן!?

כלומר: אפילו כשנופו של האילן משתרע
על שטח נרחב.

ותיקשי, **אלמה**, למה, **אמר רב הונא בריה**
דרב יהושע: אין מטלטלין בו בשטח
שמתחת לאילן **אלא** אם היה השטח עד **בית**
סאתים בלבד [שטח שזורעין בו סאתיים
זרע. וגודל שטחו הוא כחצר המשכן, שהיה
מאה אמה על חמשים אמה. והוא שטח של
חמשת אלפים אמה מרובעים]!?

ואם היה נופו של האילן רחב מאד, עד
שהיה השטח מתחתיו יותר מ"בית סאתים"
— אין מטלטלין בו.

וסלקא דעתין, דטעמא משום שאין נופו של
האילן מחיצה גמורה, היות והיא עומדת
מאליה. ולפיכך הוי כשאר היקף שאינו
מתוקן כל צרכו. וכגון: מחיצה שאין בה
אלא שתי או ערב [ולא שתי וערב], או היקף
שלא הוקף לדירה, שבמקום כזה אין
מטלטלין בו אם היה היקפו יותר מבית
סאתיים.

והשתא תיקשי, לפי מה שהעמיד רב הונא
בריה דרב יהושע, שנטעו לאילן מתחילה
לכך, הא הוי ליה היקף שמתוקן כל צרכו.
ואם כן, לישתרי אפילו היקפו הוא יותר
מבית סאתיים!?

ומשנינן: **משום** דין "בית סאתיים שלא

הוקף לדירה" הוא דבעינן שלא יהא מתחת
לאילן יותר מבית סאתים.

דאף על גב שהאילן הזה ניטע על מנת לדור
מתחת לנופו, אין זה דיוור רגיל, אלא הוי
"**דירה שתשמישה לאויר**".

והיינו, שהיא מיועדת עבור שומרי השדות,
כדי להגן עליהם מהאויר החם שחוצה לה,
[להצילן מן החמה].

ועל כרחם הם דרים בה.

וכל דירה שתשמישה הוא רק ל"אויר" —
לאו דירה היא.

ולכן, **אין מטלטלין בה**, אלא כשהיקיפה הוא
עד **בית סאתים** ולא יותר.

ומביאה הגמרא ראייה נוספת שגם מחיצה
העומדת מאליה נחשבת מחיצה:

תא שמע: אדם השוכת בערב שבת בין
השמשות מחוץ לעיר, נחשב מקום ארבע
אמות שלו מסביבו כמקום שביתתו. ומשם
ואילך מותר לו לילך בשבת אלפיים אמה
לכל רוח, כשיעור תחום שבת.

אבל השוכת בביתו שמחוץ לעיר, נחשב כל
הבית כמקום שביתתו, ומחוץ הבית ואילך
מותר לו לילך אלפים אמה לכל רוח.

ולפיכך: אם **שבת בתל**, שהוא גבוה עשרה
טפחים, כשיעור מחיצה, והוא רחב יותר
מארבע אמות [כי אם אינו רחב ארבע אמות
אין שביתתו על התל מוסיפה לו שטח של
מקום שביתה, שהרי היה לו ארבע אמות
מסביב אפילו היה שוכת במישור] **ועד בית**
סאתים, אמרינן בתל "גוד אסיק מחיצתא"

ססביבות התל, ונמצא ששבת במקום מוקף מחיצות. ולכן נעשה כל התל כביתו לגבי "מקום שביתתו".

[אבל אם שטח התל הוא יותר מבית סאתיים, אין מחיצותיו מועילות לו, כיון שהיקף שאינו עשוי לדירה אינו מועיל ביותר מבית סאתיים. והרי זה כמי ששבת במישור, שאין לו אלא ארבע אמות].

וכן אם שבת בנקע, נקיק בין הסלעים, שהוא עמוק עשרה טפחים, והוא מארבע אמות ועד בית סאתים — כיון שהוא מוקף מחיצות, הרי נחשב כל הנקיק כביתו.

וכיון שלא הוקף לדירה, אינו מועיל ביותר מבית סאתיים.

וכן אם שבת בתוך קמה קצורה, שקצר את הקמה במרכז השדה, ולא קצר את הקמה מסביב, ושיבולות גבוהות עשרה מקיפות אותה — כל מקום הקמה הקצורה נחשב כביתו.

ובכל אלו: מהלך את כולה כמקום שביתתו. וחוצה לה — הוא מהלך עוד אלפים אמה!

הרי חזינן, שמחיצה העומדת מאליה הוי מחיצה. ותיקשי לרבא?!

וכי תימא לדחות את הראיה, ולומר כי הבא נמי מיירי שעשה את המחיצות הללו מתחילה לכך.

הא ליתא.

כי בשלמא במי ששבת בתוך קמה — לחיי! אפשר להעמיד שאכן זרע את הקמה מתחילה לכך.

אלא תל ונקע, שהוא לא עשאו — מאי איכא למימר?!

ומשום ראייה זאת, חוזרת בה הגמרא מהמהלך שכשם שפליגי אביי ורבא בלחי פליגי נמי במחיצה.

אלא, בהכרח כי במחיצות — כולי עלמא לא פליגי דמחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה.

וכי פליגי אביי ורבא דוקא בלחי העומד מאליו הוא דפליגי!

וטעם פלוגתתם:

אביי, דאמר לחי העומד מאליו הוי לחי — סובר לטעמיה [לעיל דף ה א, לחד לישנא — תוספות], דאמר: לחי משום מחיצה הוא דמהני.

ומחיצה העשויה מאליה — הויא מחיצה.

ורבא, דאמר: לחי העומד מאליו לא הוי לחי, גם הוא סובר זאת לטעמיה, דאמר [לעיל דף יב ב — תוספות]: לחי משום היכר.

ולפיכך: רק אי עבידא ללחי בידים הויא היכר.

ואי לא עבידא בידים, לא הוי היכר.

ומוכיחה הגמרא כדברי אביי, שלחי העומד מאליו מתיר את המבוי.

תא שמע: גדר הבנויה לאורכו של מבוי, ובפתח המבוי יש בגדר אבני גדר היוצאות

את הלחי, המתיר את המבוי בטלטול, אפשר להעמיד בצידי כתלי המבוי או בהמשכם.

כמו כן יכול לשמש כלחי גם חלק מהמשכו של הכותל, הנראה כ"לחי", בכך שהוא מתרחב או נהיה צר. [ראה ציור]

כאשר המשכו של הכותל נהיה צר, נראה מקום הצרות הכותל כלחי רק לאנשים העומדים מחוץ למבוי, אך אין הוא נראה לאנשים העומדים בפנים המבוי.

ואילו כאשר המשכו של הכותל מתרחב, נראה העובי של הכותל כלחי רק לאנשים העומדים בתוך המבוי, אך אין הוא נראה כלחי לעומדים מחוץ למבוי, לפי שהם רואים אותו כסוף הכותל ולא כלחי.

וכך שנה רבי חייא:

כותל עבה של מבוי, **שצידו אחד**, חלקו הפנימי של עובי הכותל, **כנוס** הוא מחברו, שמתחיל או מסתיים שלא בשוה עם חלקו השני של עובי הכותל. הרי:

בין שנראה המקום הכנוס מבחוץ.

דהיינו שהכותל, בסמוך לראש המבוי, הוא צר, ובתוך המבוי הוא מתרחב. ונמצא שהכותל "כנוס" רק בתחילת המבוי. ולכן רק העומד בחוץ למבוי רואה את עיבוי הכותל בפנים המבוי, ואת כניסת הכותל, סמוך לראש המבוי.

ושוה מבפנים, שמסתיים בשוה כל עובי הכותל, ואין נראית הכניסה של הכותל לעומד במבוי בפנים, אחר מקום כניסת הכותל.

[בולטות] **מן הגדר** — זו למעלה מזו — אל תוך רוחב פתח המבוי:

אם היו האבנים הבולטות אל המבוי **מובדלות** זו מזו **פחות משלשה** טפחים, אמרינן בהם "לבוד". ונמצא, שיש לחי הבולט אל תוך המבוי בגובה עשרה טפחים. ואז **אין צריך לחי אחר** כדי להתיר את המבוי בטלטול.

אבל אם היו מובדלות האבנים הבולטות זו מזו **שלשה** טפחים או יותר, שלא נאמר בהן דין לבוד, אין זה לחי, ולכן **צריך לחי אחר** כדי להתיר את המבוי.

הרי חזינן דלחי העומד מאליו הוי מחיצה, וקשיא לרבא!

ומשנינן: **הבא נמי, איירי שבנאן** לאבנים הבולטות מתחילה לכך.

ופרכינן עלה: **אי הכי, פשיטא** שהן מתירות מדין לחי, ומה הרבותא להשמיענו זאת! ?

ומשנינן: **מהו דתימא**: אפילו בנאן מתחילה לשם לחי, לא עשה בכך היכירא כלל.

משום שיאמרו בני אדם: הבנאי של הכותל הזה השאיר בו אבנים בולטות כדי **למיסר** [לחבר, לקשור] **בניינא הוא דעבירא**. וכדרך הבנאים, שמוציאין בליטות אבנים מן הגדר כדי שאם ירצו לעשות מחיצה נוספת, מהגדר שלאורך המבוי אל עבר הגדר שכנגדו, תתקשר הגדר באבנים אלו [ריטב"א].

קא משמע לן שבכל זאת מהני משום לחי, כיון שבנאן מתחילה לשם לחי.

תא שמע מהא דתני רבי חייא, שלא כרבא:

ובין שנראה מקום הכניסה מבפנים, שבתחילת המבוי הכותל עבה, ורק בהמשכו פנימה הוא נכנס ונהיה צר, שאז נראית הכניסה והפגימה רק לעומד במבוי בפנים.

ושוה מבחוץ, שלעומד מבחוץ לא נראה מקום כניסת הכותל, ונמצא שאינו נראה בחוץ כלחי אלא ככותל עבה.

בכל ענין הרי הוא נדון משום לחי.

הרי חזינן שהמשך הכותל, שלא נבנה לשם לחי, יש לו דין לחי. ומוכח כי לחי העומד מאליו הוי לחי. ותיקשי לרבא?!

ומשנינן: הכא נמי איירי שעשאו מתחילה לכך.

ופרכינן עלה: אי הכי — מאי קא משמע לך?!

ומשנינן: הא קא משמע לך: נראה מבחוץ ושוה מבפנים — נדון משום לחי!

תא שמע מהא דרב הוה יתיב בההוא מבואה מבוי, והוה יתיב רב הונא קמיה דרב.

אמר ליה רב לשמעיה לשמשו: זיל, אייתי לי כווא דמיא. לך, הבא לי ספל מים!

עד דאתא השמש משליחותו, נפל לחיא הלחי.

אחוי ליה — רב לשמשו — בידיה, הראה לו בידו, שיעמוד ולא יטלטל במבוי.

קם שמעיה אדוכתיה, נעמד השמש במקומו.

אמר ליה רב הונא לרב: וכי לא סבר לה מר שאפשר לסמוך בתורת לחי אדיקלא, על הדקל שהיה נטוע שם אצל פתח המבוי, ולטלטל על סמך היותו שם כאילו היה בו לחי?!

אמר רב: דמי דומה האי מרבנן — כמאן דלא פרישי [בשאר מקומות בש"ס כתיב "גמרי" ולא "פרישי"] אינשי שמעתא! דומה החכם הזה — רב הונא — לאנשים שלא למדו.

כי מו, האם, סמכינן עליה דהאי דיקלא שישמש בתורת לחי גם מאתמול, שיועיל בתורת לחי? והרי אתמול סמכו על הלחי ולא על הדקל?!

ומדייקת הגמרא מדברי רב: טעמא שלא יכול הדקל לשמש כלחי, הוא משום דלא סמכינן על הדקל מאתמול.

הא אם כן סמכינן עליה דדיקלא מאתמול, אף שעומד שם מאליו, הוי לחי!

אלמא, הלכה כאביי! (112)

ותמהינן: איך פושטת הגמרא מעובדא דרב דהלכתא כאביי בהך פלוגתא?

והא איכא למידחי ולמימר איפכא, שנפשוט מעובדא דרב דהלכתא כרבא:

ולימא דאביי ורבא בדלא סמכינן עליה מאתמול הוא דפליגי.

הא בסמכינן עליה מאתמול לכולי עלמא הוה לחי.

בהן כאביי. רש"י.

112. והכי קיימא לך, דזו היא אחת ממחלוקות יע"ל קג"ם שנחלקו בהם אביי ורבא, שהלכה